

Συστημική κρίση και διαμάχες στην ευρωζώνη

Αρχοντής Πάντσιος

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΤΟΡΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΚΟΛΕΓΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (ΑCT)

Καλλίνικος Νικολακόπουλος

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ – ΑΝΑΛΥΤΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Περίληψη

Το κλασικό υπόδειγμα που ερευνά τη σχέση ανάμεσα στο διεθνές εμπόριο και τις συγκρούσεις ανάμεσα στα κράτη, χρησιμοποιείται για να αναλύσει τον μηχανισμό των συγκρούσεων μέσα στην ευρωζώνη, κυρίως ανάμεσα στις πλεονασματικές χώρες του Βορρά (ή του Κέντρου) και τις ελλειμματικές χώρες του Νότου (ή της Περιφέρειας). Οι δυναμικές διαμάχες που πηγάζουν από μακροοικονομικές ανισορροπίες και απώλεια νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο με τη χρήση του κοινού νομίσματος, αντιπαράθενται στα μικροοικονομικά οφέλη που οδηγούν σε αυξημένο ανταγωνισμό και συναλλαγές. Η συστημική κρίση και οι συγκρούσεις θα γίνουν ελέγξιμες μόνο με τη δημιουργία μηχανισμών που θα αποτρέπουν όχι μόνο τα υπερβολικά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών, αλλά και τα ανάλογα πλεονάσματα μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις υπαλλήλους της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής κυρίες Δαφνή Ανδριάνα, Σαλάππα Σωτηρία, Ράπη Μαρία και Κουρτάκη Αργυρώ για την πολύτιμη βοήθεια και την παροχή των πρωτογενών στατιστικών στοιχείων. Ειδικές ευχαριστίες απευθύνονται στον κριτή Δρ Δημήτρη Βολιώτη για τα εποικοδομητικά του σχόλια σε ένα προσχέδιο του άρθρου. Όποια τυχόν εναπομείναντα λάθη είναι δικά μας.

1. Εισαγωγή

Ακρογωνιαίος λίθος της мерκαντιλιστικής αντίληψης στο διεθνές εμπόριο είναι η ενάρητη φύση των εμπορικών πλεονασμάτων, κάτι που κάνει επιτακτική την υιοθέτηση πολιτικών που προωθούν τις εξαγωγές σε βάρος των εισαγωγών ως τρόπο ανάπτυξης μιας χώρας. Μια τέτοια συνταγή όμως, που βασίζεται στην αντίληψη "beggar-thy-neighbor" (ή της «εξαγωγής της κρίσης στον γείτονα») με επιθετικές υποτιμήσεις των νομισμάτων και προστατευτικά εμπορικά μέτρα, αλλά και σε εγχώριες πολιτικές ελέγχου των μισθών, ώστε να κρατηθεί χαμηλά το κόστος παραγωγής, δεν μπορεί να ισχύσει ταυτόχρονα για όλες τις συναλλασσόμενες χώρες, μια και δεν είναι δυνατή η ταυτόχρονη ύπαρξη εμπορικών πλεονασμάτων. Επιπλέον, είναι γενικά αποδεκτό ότι μια πολιτική εμπορικών πλεονασμάτων δεν εγγυάται την ανάπτυξη: στη δεκαετία του 1990 π.χ., οι ΗΠΑ είχαν ισχυρούς ρυθμούς ανάπτυξης με μεγάλα εμπορικά ελλείμματα, ενώ η Γερμανία των εμπορικών πλεονασμάτων είχε μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η Γερμανία συνέχισε να έχει αναιμικούς ρυθμούς ανάπτυξης και στη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας υιοθέτησης του ευρώ, επιδεικνύοντας ισχυρά πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.¹ Πολιτικές νεο-μερκαντιλιστικής αντίληψης δείχνουν να αντέχουν στον χρόνο, παρά τις ατέλειες στην οικονομική σκέψη και τη σύγχυση μέσων και στόχων.

Μέσα στην ευρωζώνη, η Γερμανία έχει επανειλημμένα κατηγορηθεί ότι ακολουθεί νεο-μερκαντιλιστική πολιτική. Με το ενιαίο νόμισμα να αποκλείει ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, οι γερμανικές πολιτικές ελέγχου των μισθολογικών αυξήσεων σε σχέση με την αύξηση της παραγωγικότητας συγκράτησαν το μέσο πραγματικό εργατικό κόστος και βελτίωσαν την ανταγωνιστική θέση της γερμανικής οικονομίας, δημιουργώντας έτσι μεγάλα πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.² Η αδυναμία των ελλειμματικών χωρών να υποτιμήσουν το νόμισμά τους και να κάνουν έτσι τα γερμανικά προϊόντα λιγότερο και τα δικά τους περισσότερο ελκυστικά, έκαναν αυτή την κατάσταση χρόνια. Έτσι, όταν τέτοιες μακρο-οικονομικές ανισορροπίες επιμένουν και μεγεθύνονται, και με απουσία διορθωτικών εργαλείων αυτόνομης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, οι μηχανισμοί προσαρμογής των μακρο-οικονομικών ανισορροπιών μπορεί να οδηγήσουν σε διαμάχες και συστημικές κρίσεις του οικοδομήματος της ευρωζώνης.

2. Το πλαίσιο δυνητικών συστημικών κρίσεων

Οι δυνητικές κρίσεις προέρχονται από τις μακρο-οικονομικές ανισορροπίες μέσα στην ευρωζώνη. Σύμφωνα με την πρωτοποριακή έρευνα του Robert Mundell (1961), τα μικρο-οικονομικά οφέλη μιας νομισματικής ένωσης αντισταθμίζονται από την απώλεια μακρο-οικονομικών εργαλείων για την αντιμετώπιση ανισορροπιών.³ Τα οφέλη μιας νομισματικής ένωσης σε μικρο-οικονομικό επίπεδο αναφέρονται κυρίως στην αύξηση του ανταγωνισμού, στη μείωση του κόστους συναλλαγής, του συναλλαγματικού ρίσκου, της κερδοσκοπίας και της πίεσης για προστατευτικά μέτρα, με στόχο την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών, των επενδύσεων και τη βελτίωση της παραγωγικότητας. Όλα τα παραπάνω θα οδηγήσουν σε αύξηση του εισοδήματος των χωρών-μελών και στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων.

Ως αντιστάθμισμα των παραπάνω, η κάθε χώρα μέλος χάνει τη δυνατότητα άσκησης συναλλαγματικής, νομισματικής και εμπορικής πολιτικής για την αντιμετώπιση μακρο-οικονομικών ανισορροπιών, πράγμα που καθίσταται ιδιαίτερα οδυνηρό σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας και ύφεσης. Για παράδειγμα, είναι αδύ-

¹ Πηγές: Eurostat, IMF.

² Βλέπε κεφ. 3 και 4 της μελέτης 2010: *Κρίση ευρωζώνης*, Κ. Λαπαβίτσας et al.

³ Η παρούσα μελέτη δεν αναλύει εμβριθώς το ερώτημα για το αν η ευρωζώνη αποτελεί Άριστη Νομισματική Περιοχή (Optimum Currency Area), αν και πολλά από τα συμπεράσματα σε σχέση με τη συστημική κρίση στην ΟΝΕ έχουν να κάνουν με αυτό το ερώτημα. Πολλοί οικονομικοί αναλυτές έχουν εκφράσει σοβαρές επιφυλάξεις για το αν κάτι τέτοιο ίσχυε ex ante.

νατη εξ ορισμού η υποτίμηση του εγκαταλειμμένου πια εθνικού νομίσματος, αλλά και η υιοθέτηση προστατευτικών δασμών για την αντιμετώπιση χαμένης ανταγωνιστικότητας και εμπορικών ελλειμμάτων. Το δημόσιο χρέος, από την άλλη μεριά, δεν μπορεί να μειωθεί σε πραγματικούς όρους με την υιοθέτηση επεκτατικών νομισματικών πολιτικών που δημιουργούν πληθωρισμό.

Αν όμως μία οικονομία χάνει τους παραπάνω «βαθμούς ελευθερίας» στην άσκηση μακρο-οικονομικής πολιτικής, σύμφωνα με την κλασική οικονομική ανάλυση η επανάκτηση της χαμένης ανταγωνιστικότητας και η αντιμετώπιση των ανισορροπιών πρέπει να γίνει με εναλλακτικούς τρόπους οικονομικής προσαρμογής. Η ανάλυση αυτής της εναλλακτικής προσαρμογής έγινε ακόμη από την εποχή που ο χρυσός ήταν το μέσο πληρωμής στις διεθνείς συναλλαγές (gold standard) από τον φιλόσοφο David Hume στον 18ο αιώνα και η σημασία της παρέμεινε διαχρονική. Σύμφωνα με τον David Hume, όταν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι σταθερές, η προσαρμογή των ανισορροπιών επιτυγχάνεται με την ύφεση και τον αποπληθωρισμό. Στο σύστημα gold standard, η εισροή χρυσού στην πλεονασματική χώρα θα αυξήσει την προσφορά χρήματος, με αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών και την απώλεια ανταγωνιστικότητας. Αντίθετα, η εκροή χρυσού από την ελλειμματική χώρα, θα μειώσει την προσφορά χρήματος, που θα οδηγήσει στη μείωση των τιμών (ύφεση) και την επαναπόκτηση ανταγωνιστικότητας (specie-flow mechanism). Σε μια σύγχρονη οικονομία, όπως η ευρωζώνη, η προσαρμογή δεν επιτυγχάνεται με τις εκροές/εισροές χρυσού, αλλά με αλλαγές σε πραγματικά μεγέθη του ΑΕΠ μιας χώρας και της απασχόλησης που θα οδηγήσουν σε νέα επίπεδα τιμών και μισθών. Το αποτέλεσμα όμως παραμένει το ίδιο: αν δεν υπάρχει ένας μηχανισμός μεταβίβασης δημοσιονομικών πόρων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές χώρες για την αντιμετώπιση τέτοιων ανισορροπιών και αν η μείωση του πραγματικού κόστους μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας είναι χρονοβόρα, το βάρος της άμεσης προσαρμογής θα εξαρτάται από την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού από τις χώρες με χαμηλούς μισθούς προς αυτές με υψηλούς μισθούς και από την ευελιξία προσαρμογής του κόστους παραγωγής (κυρίως του μισθολογικού κόστους) και των τιμών. Στον βαθμό που τα εργατικά συνδικάτα αντιμάχονται ονομαστικές μειώσεις μισθών και δεν είναι εύκολη η πραγματική μείωση των μισθών μέσω δημιουργίας πληθωρισμού, η προσαρμοστική ύφεση μπορεί να είναι επώδυνη και μακρά με απρόβλεπτες συνέπειες στον κοινωνικό ιστό μιας χώρας και στη σταθερότητα. Αν πολλές ελλειμματικές χώρες έρθουν αντιμέτωπες με τέτοιες επώδυνες υφέσεις που θα δοκιμάζουν τα όρια αντοχής του πληθυσμού, θα δημιουργηθεί το συγκρουσιακό υπόβαθρο που θα οδηγήσει σε συστημικές κρίσεις και κλυδωνισμούς της ΟΝΕ.

Θα αναφερθούμε μόνο σε ένα παράδειγμα του παραπάνω προσαρμοστικού μηχανισμού όταν δημιουργούνται σοβαρές μακρο-οικονομικές ανισορροπίες από το σχετικά πρόσφατο παρελθόν. Το σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών που καθιερώθηκε στο Bretton-Woods μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε στόχο να δημιουργήσει ένα καθεστώς σταθερών, αλλά μακροχρόνια προσαρμοζόμενων ισοτιμιών. Πυλώνα του συστήματος αποτελούσε η εγγυημένη μετατρεψιμότητα του χρυσού από την κυβέρνηση των ΗΠΑ στην ισοτιμία των 35 δολαρίων ανά ουγκιά χρυσού.

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα και όσο οι ΗΠΑ συνέχιζαν να επιτυγχάνουν εμπορικά πλεονάσματα, το σύστημα δεν τέθηκε σε σοβαρή αμφισβήτηση, παρά την ύπαρξη ελέγξιμων ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Τα θεμέλια του συστήματος άρχισαν να τρίζουν στα τέλη της δεκαετίας του '60, όταν η διόγκωση των δαπανών και η αύξηση του πληθωρισμού υπονόμευσαν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας των ΗΠΑ. Τα προηγούμενα χρόνια είχε προηγηθεί η σταδιακή ανατίμηση του αμερικανικού δολαρίου σε σχέση με τον χρυσό, και μέχρι το 1971 τα δολαριακά αποθεματικά εκτός ΗΠΑ υπερκάλυπταν το απόθεμα χρυσού στις ΗΠΑ κατά 300%! Ήταν φανερό ότι αργά ή γρήγορα το σύστημα θα έφτανε σε κρίσιμο σημείο και ο συμπίεσμένος ατμός θα έπρεπε να βρει κάποια οδό διαφυγής.

Το 1971 αποδείχτηκε έτος-καμπή: τότε η οικονομία των ΗΠΑ εμφάνισε το πρώτο της μεταπολεμικό εμπορικό έλλειμμα και η εμπιστοσύνη των αγορών στην ευρωστία και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας των ΗΠΑ και του δολαρίου δέχτηκε σοβαρό πλήγμα. Για να αποφύγει τη μαζική έξοδο των αγορών από το υπερτιμημένο δολάριο, η κυβέρνηση του Προέδρου Νίξον είχε δύο επιλογές: είτε να ακολουθήσει μια επώδυνη εγχώρια περιοριστική πολιτική μείωσης των ομοσπονδιακών δαπανών και αύξησης της φορολογίας με στόχο τη μείωση των ελλειμμάτων (κάτι που ζητούσε με έμφαση ο Γάλλος Πρόεδρος De Gaulle στις αρχές της δεκαετίας του '60, αποκαλώντας «υπερβολικό προνόμιο» την ευχέρεια των ΗΠΑ να καλύπτουν τα ελλείμματά

τους τυπώνοντας χαρτονομίσματα), με ταυτόχρονο κίνδυνο περιορισμού της διεθνούς ρευστότητας επειδή τα ελλείμματα των ΗΠΑ χρηματοδοτούσαν την παγκόσμια οικονομία, ή να εγκαταλείψει τη δέσμευση μετατρεψιμότητας δολαρίων σε χρυσό και να υποτιμήσει το νόμισμά της.

Η κυβέρνηση Νίξον επέλεξε τη δεύτερη οδό και σε μία νύχτα έθεσε τέλος στο σύστημα Bretton-Woods που κυριάρχησε τα προηγούμενα 25 χρόνια. Ζήτησε από τις συμμάχους της να συμμετάσχουν στο κόστος των απαιτούμενων προσαρμοστικών μέτρων για τη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ, προχωρώντας στην υποτίμηση του δολαρίου ως προς το γερμανικό μάρκο και το ιαπωνικό γιεν, επιβάλλοντας δασμούς σε όλα τα εισαγόμενα προϊόντα (το μέτρο αυτό ανακλήθηκε αργότερα) και εγκαταλείποντας τη δέσμευση μετατρεψιμότητας δολαρίων σε χρυσό.

Ενώ τα παραπάνω γεγονότα ήταν μια επίδειξη ισχύος των ΗΠΑ, καθώς μετέφερε ένα μεγάλο μέρος του κόστους της προσαρμογής στους οικονομικούς της εταίρους, το ηθικό δίδαγμα της κατάρρευσης του συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών Bretton-Woods δείχνει πως, όταν υπάρχουν σημαντικές μακροοικονομικές ανισορροπίες, η νέα ισορροπία θα επιτευχθεί είτε με προσαρμογή των συναλλαγματικών ισοτιμιών (υποτίμηση στην ελλειμματική χώρα – ανατίμηση στην πλεονασματική), ή με προσαρμογή των τιμών (αποπληθωρισμός στην ελλειμματική χώρα – πληθωρισμός στην πλεονασματική), όταν δεν είναι δυνατή η επιβολή προστατευτικών μέτρων και η μεταβίβαση πόρων.

3. Πλεονασματικός Βορράς – ελλειμματικός Νότος

Όταν δημιουργήθηκε η ζώνη του ευρώ, οι χώρες που αποφάσισαν να υιοθετήσουν το κοινό νόμισμα είχαν ήδη μια μακρά ιστορία και καμιά δεν γεννήθηκε με παρθενογένεση. Σημαντικές διαρθρωτικές και δομικές διαφορές ανάμεσα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου (ο Νότος πάντα ταλανιζόταν από ένα υδροκέφαλο και δυσκίνητο κράτος, με κλειστές αγορές και χαμηλή παραγωγικότητα) έδωσαν σημαντικό πλεονέκτημα εκκίνησης στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά, καταδικάζοντας τον Νότο στη συσσώρευση ελλειμμάτων και μετατρέποντας σε μεγάλο βαθμό σε διαρθρωτικά τα πλεονάσματα του Βορρά και τα ελλείμματα του Νότου. Σε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου και κοινού νομίσματος, οι οικονομικοί πόροι εισέρρεαν προς τον πλεονασματικό Βορρά, ενώ ο ελλειμματικός Νότος συσσώρευε χρέη.

Κάτω από άλλες συνθήκες, οι ελλειμματικές χώρες του Νότου θα υποτιμούσαν το νόμισμά τους και/ή θα επέβαλαν προστατευτικά μέτρα. Μέσα στην ΟΝΕ όμως, η μεταφορά πόρων από τον Νότο στον Βορρά θα έφερνε μια νέα ισορροπία μέσω της αύξησης των μισθών στον πλεονασματικό Βορρά και της μείωσης των μισθών στον ελλειμματικό Νότο, επαναφέροντας έτσι τη χαμένη τους ανταγωνιστικότητα. Δυστυχώς όμως, για πολλά χρόνια γινόταν ακριβώς το αντίθετο: ένας συνδυασμός κυβερνητικών πολιτικών και διαρθρωτικών χαρακτηριστικών οδήγησαν σε αυξήσεις μισθών πάνω από την παραγωγικότητα στις χώρες του Νότου (τη στιγμή που ο Νότος επιτύχανε σημαντικές αυξήσεις στη μέση παραγωγικότητα), ενώ η Γερμανία ακολουθούσε πολιτική "wage dumping" για τη στήριξη των εξαγωγών της, με αποτέλεσμα χώρες όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ελλάδα να απολέσουν ένα μεγάλο μέρος της ανταγωνιστικότητάς τους και να συσσωρεύουν ελλείμματα και χρέη οδηγώντας την ευρωζώνη στην πρώτη σημαντική κρίση της σύντομης ιστορίας της την Άνοιξη του 2010.

Οι διαμάχες μέσα στην ευρωζώνη είναι αποτέλεσμα της απουσίας κεντρικής οικονομικής διακυβέρνησης, με αποτέλεσμα να συγκρούονται διάφορες εθνικές οικονομικές πολιτικές και στρατηγικές. Σε μια νομισματική ένωση, όπως π.χ. των ΗΠΑ, υπάρχει κεντρική οικονομική διακυβέρνηση, αλλά και αλληλεγγύη. Στην ΟΝΕ συγκρούονται διάφορες εθνικές στρατηγικές, οι οποίες σε συνδυασμό με την έλλειψη κεντρικής διακυβέρνησης και ουσιαστικής αλληλεγγύης μετατρέπουν τα προβλήματα σε κρίσεις.⁴

⁴ Τρανταχτά παραδείγματα έλλειψης αλληλεγγύης αποτελούν η αρνητική διάθεση της πλειοψηφίας του Γερμανικού λαού να συνδράμει την Ελλάδα, η κωλυσιεργία της Γερμανικής κυβέρνησης στην υιοθέτηση του πακέτου στήριξης με τελική εμπλοκή «ξένων» (ΔΝΤ), αλλά και

4. Διαμάχες και συνεργασία

Στην πρωτοποριακή μελέτη του το 1980, ο Solomon Polachek παρουσίασε ένα υπόδειγμα για να εξηγήσει πώς το εμπόριο μπορεί να οδηγήσει στη συνεργασία, να μειώσει τις διαμάχες και να προωθήσει την ειρηνική συνύπαρξη. Η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων ανάμεσα σε δύο χώρες δημιουργεί ένα είδος *αμοιβαίας εξάρτησης*, η οποία αυξάνει το κόστος της δυνητικής σύγκρουσης και λειτουργεί σαν κίνητρο για μεγαλύτερη συνεργασία και ειρηνική συνύπαρξη. Έτσι το υπόδειγμα αυτό προβλέπει πως η πιθανότητα διαμαχών και συγκρούσεων θα είναι μικρότερη ανάμεσα σε εμπορικούς εταίρους. Μετέπειτα έρευνες πάνω στο ίδιο θέμα κατέληξαν στις παρακάτω προτάσεις σχετικά με τη σχέση εμπορίου και διαμαχών: (i) οι δημοκρατίες συνεργάζονται περισσότερο από τα αυταρχικά καθεστώτα, (ii) η στρατηγική φύση του εμπορευόμενου αγαθού επηρεάζει τη σχέση εμπορίου και συγκρούσεων, (iii) υψηλότερα επίπεδα ξένων επενδύσεων (FDI) βοηθούν τη συνεργασία και μειώνουν τις διαμάχες, (iv) οι μεγαλύτερες χώρες έχουν μικρότερα κίνητρα για εμπόριο και συνεργασία, (v) εμπόριο με τον φίλο-του-φίλου-σου ή με τον εχθρό-του-εχθρού-σου μειώνει τις διαμάχες, ενώ το εμπόριο με τον φίλο-του-εχθρού-σου ή με τον εχθρό-του-φίλου-σου αυξάνει τις διαμάχες, (vi) χαμηλότεροι δασμοί και υψηλότερα ποσά οικονομικής βοήθειας αυξάνουν τα εμπορικά οφέλη και μειώνουν τις συγκρούσεις, και (vii) το εμπόριο μεταξύ γειτονικών χωρών ελαττώνει τη «φυσική» τάση των γειτόνων να έχουν διαμάχες.⁵

Η ευρωζώνη αποτελεί το επόμενο στάδιο της Τελωνειακής Ένωσης για τις 16 χώρες της ΕΕ που είναι σήμερα μέλη της, ενώ ένδεκα χώρες της ΕΕ είναι εκτός ζώνης του κοινού νομίσματος. Ο παρακάτω Πίνακας παρουσιάζει βασικά συγκριτικά οικονομικά μεγέθη για τις κύριες παγκόσμιες οικονομικές δυνάμεις:

Συγκριτικός Πίνακας (2006)				
	Ευρωζώνη (16)	ΕΕ-27	ΗΠΑ	ΙΑΠΩΝΙΑ
Πληθυσμός (εκατομμύρια)	317	494	300	128
ΑΕΠ (σε € τρισ. – αξία σε PPP)	8,4	11,9	11,2	3,5
Μερίδιο παγκοσμίου ΑΕΠ (% σε PPP)	14,6	21,0	19,7	6,3
Εξαγωγές(*) (αγαθά και υπηρεσίες σε % του ΑΕΠ)	21,7	14,3	10,8	16,8
Εισαγωγές(*) (αγαθά και υπηρεσίες σε % του ΑΕΠ)	20,9	15,0	16,6	15,3

(*) Δεν περιλαμβάνει ενδο-ευρωπαϊκό εμπόριο
 ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/why/international/index_en.htm

Σε μία κλίμακα μέτρησης των συγκρούσεων η ONE αποτελεί ένα από τα ανώτερα στάδια συνεργασίας (το ανώτερο στάδιο είναι η πλήρης ενοποίηση με την κατάργηση των εθνικών κυβερνήσεων και η δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης). Η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και η επακόλουθη απάλειψη του συναλλαγματικού ρίσκου και των διακυμάνσεων στις ισοτιμίες, η μείωση του κόστους νομισματικής μεταρρεψιμότητας, η μεγαλύτερη προφύλαξη από κερδοσκοπικές επιθέσεις, η δημιουργία μεγάλων κεφαλαιουχικών αγορών για την άντληση επενδυτικών κεφαλαίων και η προώθηση του ανταγωνισμού οδηγούν σε αύξηση του πλούτου μέσω της περαιτέρω αύξησης του εμπορίου και της αύξησης της παραγωγικότητας, λόγω της

η άρνηση του Κοινοβουλίου της Σλοβακίας να επικυρώσει το μερίδιο του δανείου της χώρας αυτής προς την Ελλάδα. Κάποιοι θα μπορούσαν να εγείρουν επιφυλάξεις όσον αφορά στην υποχρέωση επίδειξης ενδο-ευρωζωνικής οικονομικής και πολιτικής αλληλεγγύης. Ενώ είναι πιθανή η παρουσία άλλων θεμιτών κινήτρων, η απουσία αλληλεγγύης δυσχεραίνει την όποια προσπάθεια αποτροπής και επίλυσης κρίσεων εντός μιας οικονομικής «οικογένειας».

⁵ Σε μια μελέτη το 2007 (Trade and Conflict: the dyad of Greece and Turkey), ο Α. Πάντσιος αναλύει τη σημασία αυτών των προτάσεων στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας και τις προοπτικές ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

συσσώρευσης φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου. Τα οφέλη της νομισματικής ενοποίησης λειτουργούν κυρίως σε μικρο-οικονομικό επίπεδο και αντισταθμίζονται από τα μακρο-οικονομικά μειονεκτήματα που παρουσιάστηκαν ωρύτερα. Το θεωρητικό υπόδειγμα της σχέσης μεταξύ συγκρούσεων και εμπορικών συναλλαγών προβλέπει πως η αναμενόμενη περαιτέρω αύξηση των εμπορικών συναλλαγών θα έτεινε να αυξήσει τη συνεργασία ανάμεσα στις συναλλασσόμενες χώρες, αυξάνοντας τα οφέλη από τη νομισματική ένωση.⁶

5. Ευρωζώνη, εμπόριο και συγκρούσεις

Ανάμεσα στην πληθώρα των δυνητικών ωφελειών μιας νομισματικής ένωσης, η παρούσα μελέτη θα επικεντρωθεί στις εμπορικές συναλλαγές και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Επειδή η δημιουργία της ευρωζώνης είχε ελάχιστα προηγούμενα, μέχρι πρόσφατα δεν υπήρχε εμπειρική στήριξη της άποψης πως μια νομισματική ένωση θα αυξήσει ενδογενώς τις εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στα κράτη μέλη, αφήνοντας να αιωρείται αυτό το σημαντικό οικονομικό όφελος ως θεωρητική πιθανότητα. Τελευταία, όμως, αρκετές εμπειρικές μελέτες έχουν αναδείξει θετικές επιδράσεις μιας νομισματικής ένωσης (και της ΟΝΕ συγκεκριμένα) στο εμπόριο, άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο, Rose (1999), Micco et al. (2003), Baldwin et al. (2005), Flam and Nordstrom (2003, 2006), Fernandes (2006), de Nardis et al. (2008).

Η επίδραση μιας νομισματικής ένωσης, όπως η ευρωζώνη, στην ενδογενή αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και στην αμοιβαία εξάρτηση θα τείνουν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης και θα οδηγήσουν στη συνεννόηση, τη συνεργασία και τη μείωση των διαμαχών. Έτσι, οι ανησυχίες του Milton Friedman και άλλων ευρωσκεπτικιστών διασκεδάζονται από τη θεωρία της ενδογενούς φύσης των κριτηρίων της Άριστης Νομισματικής Περιοχής: η ΟΝΕ μπορεί να μην πληρούσε τα κριτήρια *ex ante*, αλλά η ΙΔΙΑ η διαδικασία της νομισματικής ένωσης θα την οδηγήσει σε μια σύγκλιση και ολοκλήρωση με τη δημιουργία, μεταξύ άλλων, και συγχρονισμένων επιχειρηματικών κύκλων.⁷ Είναι σαν ένα γάμο με συνοικέσιο: ακόμη και αν δεν υπάρχει αγάπη στην αρχή, η διαδικασία της κοινής συμβίωσης και η απόκτηση παιδιών θα φέρουν την αμοιβαία εξάρτηση, τη συνεργασία και την αγάπη.

Κάθε γάμος όμως παρουσιάζει προβλήματα και για να μην καταλήξει σε διαζύγιο, οι εταίροι θα πρέπει να δημιουργήσουν εκείνες τις διαδικασίες, τους θεσμούς και τους κανόνες που θα διευκολύνουν τη συνεννόηση και τη λύση των προβλημάτων, όταν κάποιος πιστεύει ότι οι όροι συναλλαγής δεν τον συμφέρουν. Η παρούσα μελέτη εστιάζεται στη δημιουργία εκείνων των κανόνων για την αντιμετώπιση διαμαχών και συστημικών κρίσεων που απορρέουν από την ύπαρξη διαρθρωτικών πλεονασμάτων στον Βορρά και ελλειμμάτων στον Νότο στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι θεσμικές και οι διαρθρωτικές διαφορές μεταξύ του Κέντρου και της Περιφέρειας, συνεπικουρούμενες από νεο-μερκαντιλιστικές πολιτικές της Γερμανίας και ανάπτυξης-φούσκας πολλών χωρών του Νότου, οδήγησαν σχηματικά σε έναν πλεονασματικό Βορρά και σε έναν ελλειμματικό Νότο. Για παράδειγμα, στη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας ήταν κατά μέσο όρο κοντά στο 4% του ΑΕΠ της⁸, ενώ χώρες όπως η Ιταλία και η Γαλλία έγιναν ελλειμματικές.⁹

⁶ Ως αντίκρουση αυτής της θέσης, είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί η απαισιόδοξη άποψη του Milton Friedman ο οποίος δεν έδινε ούτε μία δεκαετία ζωής στο ευρώ το 1999, και που το 2005 είχε πει σε μια συνέντευξή του στο περιοδικό *New Perspectives Quarterly Magazine* ότι «το ευρώ θα αποτελέσει μια μεγάλη πηγή προβλημάτων, και όχι μια πηγή αρωγής». Βλέπε <http://forexblog.oanda.com/20090203/milton-friedman-and-the-euro/>

⁷ Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε την περίπτωση το αυξημένο εμπόριο να οδηγήσει σε περιφερειακές εξειδικεύσεις προκαλώντας ασύμμετρους οικονομικούς κραδασμούς (η επονομαζόμενη Υπόθεση Εξειδίκευσης του Krugman – KSH).

⁸ Βλέπε Kai Behrens (2010).

⁹ Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του Ιουλίου 2010, το ισοζύγιο πληρωμών της ευρωζώνης (εισαγωγές και εξαγωγές για αγαθά και

Στον βαθμό που το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών εντός ευρωζώνης είναι σχεδόν ισοσκελισμένο, το ευρώ δεν δέχεται πιέσεις και η Γερμανία μπορεί να ακολουθεί μια πολιτική ισχυρού ευρώ που ευνοεί την αντι-πληθωριστική της πολιτική, μια και τα 2/3 των εξαγωγών της πηγαίνουν προς τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης. Το κοινό νόμισμα ωφέλησε τη Γερμανία που ακολούθησε πολιτικές συμπίεσης των μισθών (wage dumping) σε βάρος των συνεταιρών της του Νότου, οδηγώντας την σε μεγάλα ενδο-ευρωζωνικά πλεονάσματα έναντι των χωρών του Νότου.¹⁰ Η ανταγωνιστικότητα όμως των χωρών του Νότου δέχθηκε σημαντικό πλήγμα από την πολιτική του ισχυρού ευρώ, που σε συνδυασμό με τα διαρθρωτικά τους προβλήματα, οδήγησε στη δημιουργία ενδημικών ελλειμμάτων.¹¹ Μελέτες έχουν δείξει πως, την πρώτη δεκαετία της ζωής του, το ευρώ ανατιμήθηκε, ως προς ένα αντιπροσωπευτικό καλάθι νομισμάτων, κατά 7% περίπου σε πραγματικές τιμές. Μέσα όμως στην ευρωζώνη υπήρξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις όσον αφορά την απώλεια ανταγωνιστικότητας για επιμέρους χώρες: έτσι, ενώ η Γερμανία απολάμβανε μια πραγματική υποτίμηση ύψους 3,5% και η Φινλανδία 2%, οι χώρες της περιφέρειας είδαν την πραγματική τους συναλλαγματική ισοτιμία να κερδίζει από 5-6% (Ιταλία/Πορτογαλία), ως 10-20% (Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία).¹²

Έχουμε λοιπόν την προοπτική μιας ΟΝΕ, όπου οι εμπορικές σχέσεις εντείνονται ακόμη περισσότερο με την εμβάθυνση της ενοποίησης, αυξάνοντας τον συνολικό όγκο του εμπορίου ανάμεσα στις χώρες της ευρωζώνης και, ταυτόχρονα, και την αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, το οποίο από μόνο του θα αυξήσει το κόστος των πιθανών συγκρούσεων και θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη συνεργασία. Από την άλλη μεριά, η κατανομή του αυξανόμενου όγκου του εμπορίου ανάμεσα σε εξαγωγές και εισαγωγές θα καθορίσει την ελλειμματική, πλεονασματική ή ισοζυγισμένη θέση κάθε χώρας και θα δημιουργήσει αντικρουόμενες προτιμήσεις ως προς την ενδεικνυόμενη πολιτική και το ανάλογο κοινωνικό και πολιτικό της κόστος.

Με ευκαιρία την κρίση στην ευρωζώνη την περασμένη Άνοιξη, έγιναν πολλές συζητήσεις για το πώς θα μπορούσε στο εξής η ΕΕ να αντιμετωπίσει στο μέλλον παρόμοιες καταστάσεις και ακούστηκαν προτάσεις βαθιάς εμβέλειας που κυμαίνονται από τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου στα πρότυπα του ΔΝΤ, την αλλαγή του καταστατικού της ΕΚΤ που θα της έδινε τη δυνατότητα να αγοράζει κρατικό χρέος, μέχρι τη δημιουργία οικονομικής διακυβέρνησης και δυνατότητα κεντρικής φορολόγησης που θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για μεταβιβάσεις δημοσιονομικών πόρων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές χώρες.

Οι παραπάνω προτάσεις μέχρι στιγμής έχουν απορριφθεί, είτε ως πρόωρες, είτε ως πρακτικά και χρονικά ανεφάρμοστες. Πρόσφατα όμως, παρατηρείται μια σύγκλιση απόψεων για τη θέσπιση στο άμεσο μέλλον ενός αυτόματου μηχανισμού κυρώσεων για χώρες με «σημαντικές υπερβάσεις στα ελλείμματα ή τα χρέη τους».¹³ Κάποιο μέτρο, όμως, που θα επικεντρωνόταν μόνο στον έλεγχο των δημοσιονομικών ελλειμμάτων θα ήταν μυωπικό, καθώς θα αγνοούσε την απλή παρατήρηση ότι οι μακροχρόνιες ανισορροπίες στα ισοζύγια των τρεχουσών συναλλαγών (και κυρίως στα εμπορικά ισοζύγια) είναι αυτές που αντικατοπτρίζουν βαθιές ανταγωνιστικές και διαρθρωτικές ανισορροπίες και, άρα, η κύρια προσπάθεια θα έπρεπε να επικεντρωθεί σε έναν αμφίδρομο έλεγχο τέτοιων πλεονασμάτων και ελλειμμάτων.¹⁴ Εξάλλου, το μεγαλύτερο ποσοστό του

υπηρεσίες) παρουσίαζε έλλειμμα ύψους 3,8 δισ. ευρώ, με τη Γερμανία πλεονασματική και ελλειμματικές τις χώρες του Νότου (<http://www.enet.gr/>), 17 Σεπτεμβρίου, 2010.

¹⁰ Βλέπε συνέντευξη του Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Λονδίνου George Irvin στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 4 Ιουλίου, 2010.

¹¹ Σύμφωνα με το World Economic Forum, η Γερμανία είναι 5η στην κατάταξη ανταγωνιστικότητας μεταξύ 139 χωρών, με την Ολλανδία 8η και τη Γαλλία 15η, ενώ η Ισπανία είναι 42η, η Πορτογαλία 46η, η Ιταλία 48η και η Ελλάδα 83η. (Βλέπε Steven Erlanger, "Euro Zone is Imperiled by North-South Divide", New York Times, 2 Δεκεμβρίου 2010).

¹² Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία μετρά την ανταγωνιστικότητα και περιλαμβάνει στον υπολογισμό τις εγχώριες τιμές, τις διεθνείς τιμές και τη συναλλαγματική ισοτιμία. Βλέπε David Beckworth, *Lessons from the Eurozone Crisis*, April 28, 2010, και στατιστικά στοιχεία της BIS (Bank for International Settlements, <http://www.bis.org/statistics/index.htm>).

¹³ Βλέπε ηλεκτρονική έκδοση [enet.gr](http://www.enet.gr), 28 Σεπτεμβρίου, 2010 (www.enet.gr).

¹⁴ Παρότι έχει παρατηρηθεί μια θετική μεσοπρόθεσμη σχέση ανάμεσα στα δημοσιονομικά ελλείμματα και αυτά των τρεχουσών συναλλαγών, η σχέση αυτή των διδύμων ελλειμμάτων είναι αμφισβητήσιμη. Φαίνεται να μην ισχύει μακροπρόθεσμα και να γίνεται αρνητική για υπερβολικά ποσοστά χρέους (όταν ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ υπερβαίνει το 90%). Εξάλλου, με σταθερές ισοτιμίες, η επίδραση των επιτοκίων στις ισοτιμίες που θα επηρέαζε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών θα ήταν απύσχα.

διεθνούς εμπορίου της ευρωζώνης κατευθύνεται προς τις άλλες χώρες της ευρωζώνης, μιας και οι εισαγωγές μιας χώρας (ή υποσυνόλου χωρών) αποτελούν τις εξαγωγές μιας άλλης (ή ενός άλλου υποσυνόλου).

Μια πολιτική μέτρων και κυρώσεων που θα περιόριζε το βάρος της προσαρμογής στην ελλειμματική χώρα θα ήταν κοντόφθαλμη και αναποτελεσματική. Μερικοί ερευνητές¹⁵ έχουν ήδη επισημάνει πως η προσαρμογή μεταξύ ελλειμματικών και πλεονασματικών χωρών δεν πρέπει να είναι μονόδρομος και ότι οι κάθε είδους κυρώσεις πρέπει να αφορούν και τα δύο μέρη που αντιμετωπίζουν ανισορροπίες. Στην περίπτωση της πλεονασματικής Γερμανίας κάτι τέτοιο θα σήμαινε πως η Γερμανία θα επέτρεπε μεγαλύτερες αυξήσεις μισθών και δαπανών και μείωση των φόρων και θα οδηγούσε στην εγκατάλειψη της αναπτυξιακής της πολιτικής με άξονα τις εξαγωγές, που ακολουθεί εδώ και μια εικοσαετία, και που καθιστά μια τέτοια προοπτική ελάχιστα ρεαλιστική.¹⁶

Μια θεσμική λύση που θα έδινε ταυτόχρονα και προοπτικές ανάπτυξης είναι η επαναφορά του σχεδίου του J. M. Keynes στο Bretton-Woods το 1944 και η προσαρμογή του στις σημερινές συνθήκες της ΟΝΕ. Το σχέδιο του Keynes για μια νέα παγκόσμια χρηματοοικονομική τάξη σε στέρεες νομισματικές βάσεις που προέβλεπε τη δημιουργία μιας «διεθνούς εκκαθαριστικής ένωσης» ("international clearing union") ηττήθηκε από το σχέδιο του αντιπροσώπου των ΗΠΑ (του Υπουργού Οικονομικών Harry Dexter White) που έδινε έμφαση στη σταθερότητα των τιμών. Δεν είναι ειρωνεία ότι και τώρα κυριαρχούν στην ΟΝΕ οι θέσεις της Γερμανίας, που καθοδηγούνται πρωταρχικά από τον ίδιο στόχο (και που παραμένει ο κυρίαρχος στόχος της ΕΚΤ), με το ευρώ να στηρίζεται κυρίως από το πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας.

Η ΟΝΕ έχει θεσπίσει ήδη το πρώτο σκέλος της πρότασης του Keynes και έχει δημιουργήσει μια κεντρική τράπεζα που ελέγχει τη νομισματική πολιτική στην ευρωζώνη (το "bancor" του Keynes είναι κάτι σαν το σημερινό ευρώ). Ως δεύτερο κανόνα, και για την αντιμετώπιση ανισορροπιών στο ισοζύγιο πληρωμών, ο Keynes πρότεινε μια αμφίδρομη προσαρμογή ελλειμματικών και πλεονασματικών χωρών (αυτό που ονόμασε "symmetric rebalancing"), ούτως ώστε οι πλεονασματικές χώρες να αυξήσουν τις εισαγωγές τους από τις ελλειμματικές χώρες διαμέσου της αυξημένης τους αγοραστικής δύναμης, με στόχο τη δημιουργία ισορροπίας. Ο ρόλος της κεντρικής τράπεζας είναι να θέτει όρια σε ελλείμματα/πλεονάσματα, να χρηματοδοτεί τις ελλειμματικές χώρες και να ελέγχει τις πλεονασματικές με ένα πολύπλοκο σύστημα κινήτρων και επιβαρύνσεων (demurrages), όπως για παράδειγμα η περιορισμένη διευκόλυνση υπερ-αναλήψεων ("overdrafting"), μέτρα στήριξης της εγχώριας ζήτησης στις πλεονασματικές χώρες, δάνεια και μεταβίβαση πόρων προς τις ελλειμματικές χώρες και πληρωμές σε ένα Αποθεματικό Ταμείο.¹⁷ Η ανακύκλωση των εναπομεινάντων πλεονασμάτων με τη δυνατότητα δανεισμού αυτών από τις ελλειμματικές χώρες προς χρηματοδότηση του διεθνούς εμπορίου θα μπορούσε να διευκολύνει την οικονομική ανάπτυξη απαλλαγμένη από πληθωριστικές πιέσεις.¹⁸

Μια τέτοια ανακύκλωση εμπορικών πλεονασμάτων ελαφρύνει σε σημαντικό βαθμό το βάρος της προσαρμογής της ελλειμματικής χώρας με επώδυνα, σε χρόνο και μέγεθος, αποπληθωριστικά μέτρα ύφεσης, ενισχύοντας τις συνολικές αναπτυξιακές προοπτικές. Με ένα τέτοιο σύστημα τα ελλείμματα θα είναι πάντα κάτω από κάποιο έλεγχο, μια και θα ελέγχονται και τα αντίστοιχα πλεονάσματα. Μια τέτοια πολιτική δεν θα έχει αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη του ενδοκοινοτικού εμπορίου, αλλά το αντίθετο, μια και η προσαρμογή δεν θα γινόταν μέσω της μείωσης των εισαγωγών της ελλειμματικής χώρας, αλλά μέσω της αύξησης των εξαγωγών της προς τις πλεονασματικές χώρες. Μια τέτοια αναπτυξιακή προοπτική θα είχε επίσης ευεργετικά αποτελέσματα στα δημοσιονομικά μεγέθη των χωρών, μειώνοντας (αυξάνοντας) τα κυκλικά ελλείμματα (πλεονάσματα).

¹⁵ Βλέπε Flassbeck (2010), Behrens (2010) και Μαργιόλης (2010).

¹⁶ Βλέπε Kai Behrens, *ibid.*

¹⁷ Μελετητές όπως ο Kai Behrens προτείνουν μια παραλλαγή του Σχεδίου Keynes με τη δημιουργία ενός αυτόματου σταθεροποιητή που θα κεφαλαιοποιείται από χρηματικές κυρώσεις και στις χώρες-δανειστές και στις χώρες-χρεώστες. Ένα τέτοιο Ταμείο θα μεταβίβαζε πόρους σε περιόδους ανάπτυξης λόγω εγχώριας ζήτησης από χώρες με εγχώριο προσανατολισμό προς χώρες με εξαγωγικό προσανατολισμό, και το αντίθετο.

¹⁸ Βλέπε Rossi (2007) για μια ανάλυση των πιθανών πληθωριστικών αποτελεσμάτων του Σχεδίου Keynes.

Στο σύστημα Bretton-Woods επικράτησε η άποψη των ΗΠΑ (που ήταν οι ίδιες δανειστές) να μην ελεγχθούν οι δανειστές, θέτοντας ολόκληρο τον έλεγχο μόνο στους χρεώστες. Οι σημερινές προτάσεις της ΕΕ που αντικατοπτρίζουν παρόμοιες απόψεις των δανειστών Γερμανών δίνουν ολοκληρωτική έμφαση στον έλεγχο του πληθωρισμού και εξισώνουν την ανισορροπία μόνο με την ύπαρξη ελλειμμάτων. Αν η ιστορία μάς διδάσκει κάτι, αυτό είναι ότι πρέπει να μαθαίνουμε από τα λάθη μας και ότι στην περίπτωση της ΟΝΕ θα ακουσθεί, έστω και αργά, η φωνή του Keynes. Δυστυχώς, όμως, η ιστορία μάς διδάσκει επίσης πως τις αποφάσεις τις επιβάλλουν οι ισχυροί και πως η πιθανή επικράτηση των ισχυρών Γερμανών θα αποσταθεροποιήσει μεσοπρόθεσμα την ευρωζώνη, αδυνατώντας να ελέγξει το πρόβλημα των ελλειμμάτων και των χρεών με πολιτικές αποπληθωρισμού και νεο-μερκαντιστικής αντίληψης.

6. Βορράς – Νότος: το παράδειγμα της Ελλάδας

Η Ελλάδα βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα στις αρχές του 2010, όταν τα υψηλά της διπλά δημοσιονομικά και εμπορικά ελλείμματα κλόνισαν την εμπιστοσύνη των διεθνών αγορών, όσον αφορά στην ομαλή εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους της και την κατέστησαν τον αδύναμο κρίκο της ευρωζώνης. Αν η Ελλάδα ήταν εκτός ΟΝΕ, η χώρα θα μπορούσε να μετακυλίσει ένα μέρος της ανταγωνιστικής της προσαρμογής προς τους εμπορικούς της εταίρους με άμεση υποτίμηση του εθνικού της νομίσματος. Μετά όμως από μια δεκαετία στο άρμα του ευρώ και την ενσωμάτωσή της στην ΟΝΕ, η έξοδος από την ευρωζώνη (με όσα κάτι τέτοιο θα συνεπαγόταν για την αξία του χρέους της, το τραπεζικό σύστημα και τις αγορές κεφαλαίου, και την εμπιστοσύνη του κοινού) θα είχε πιθανώς μεγαλύτερο κόστος από μια εγχώρια προσαρμογή. Επιπλέον, μια τέτοια κίνηση θα δημιουργούσε φυγόκεντρες δυνάμεις και σε άλλες ελλειμματικές χώρες του Νότου, που θα έθεταν σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη του ευρώ και θα έβγαζαν προφητικές τις ρήσεις του Milton Friedman.

Η Ελλάδα αποτελεί κλασικό παράδειγμα οικονομίας με βαθιές διαρθρωτικές αδυναμίες, ένα υδροκέφαλο αναποτελεσματικό κράτος, μια εγχώρια κλειστή οικονομία κι έναν ιδιωτικό τομέα εξαρτώμενο σε μεγάλο βαθμό από την κεντρική διοίκηση. Το Παράρτημα παρουσιάζει στοιχεία διμερούς εμπορίου μεταξύ της Ελλάδας και (i) των χωρών της ευρωζώνης, (ii) των χωρών της ΕΕ, (iii) της Γερμανίας, (iv) της Γαλλίας και (v) των Κάτω Χωρών, για το διάστημα 1999-2009.

Όπως αναμενόταν, ο συνολικός όγκος του εμπορίου μεταξύ της Ελλάδας και του συνόλου των χωρών της ευρωζώνης έχει αυξηθεί σημαντικά, σε ποσοστό 97,7% σωρευτικά σε σταθερές τιμές μεταξύ 1999-2009. (Στο διάστημα 1999-2008 η αύξηση ήταν 134,9%, γεγονός που καταδεικνύει τα δραματικά αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης στο διεθνές εμπόριο). Σε όλο αυτό το διάστημα η Ελλάδα παρουσίαζε ελλείμματα, τα οποία γίνονταν ακόμη μεγαλύτερα με το πέρασμα του χρόνου, με το εμπορικό έλλειμμα να παρουσιάζει αύξηση κατά 109% σε σταθερές τιμές στο ίδιο χρονικό διάστημα, καταδεικνύοντας την απώλεια ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. (Το διάστημα 1999-2008, το εμπορικό έλλειμμα είχε παρουσιάσει σωρευτική αύξηση 153%). Τα στοιχεία του διμερούς εμπορίου με τις χώρες της ΕΕ στην περίοδο 1999-2009 δείχνουν μια παρόμοια εικόνα, με το συνολικό εμπόριο να παρουσιάζει αύξηση 86,9%, αλλά την ελληνική οικονομία να παραμένει ελλειμματική, με σωρευτική αύξηση του εμπορικού της ελλείμματος κατά 94,5% (με αντίστοιχα νούμερα στην περίοδο 1999-2008, 129,1% και 130,6%). Μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης υπήρχαν βέβαια σημαντικές διαφοροποιήσεις, με το εμπορικό έλλειμμα με τη Γαλλία να αυξάνει κατά 36,5%, ενώ με τις Κάτω Χώρες και τη Γερμανία να αυξάνει αντίστοιχα κατά 98,1% και 116,9%. (Τα αντίστοιχα νούμερα στην περίοδο 1999-2008 ήταν 61,4%, 125,8% και 172,8%).

Τα παραπάνω ενδεικτικά στοιχεία δείχνουν πολύ καθαρά, (i) το μεγάλο όφελος για τις συναλλασσόμενες χώρες στα πρώτα χρόνια υιοθέτησης του κοινού νομίσματος, (ii) τη σημαντική αύξηση του εμπορικού ελλείμματος της Ελλάδας με τους εταίρους της στο Κέντρο (και κυρίως με τη Γερμανία), που αποδεικνύει τη μεγάλη απώλεια ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας, και (iii) τη σημαντική επίδραση ενός μόνο έτους διεθνούς ύφεσης στο εμπόριο και τα εμπορικά ελλείμματα.

7. Συμπεράσματα

Ένας αποτελεσματικός μηχανισμός τύπου Keynes θα απέτρεπε από νωρίς τη δημιουργία τέτοιων μεγάλων ανισορροπιών και θα βοηθούσε την ευρωζώνη συνολικά να κυριαρχεί στα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών με αναπτυξιακό τρόπο και χωρίς να προβαίνει σε επώδυνα αποπληθωριστικά μέτρα. Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι το πρόβλημα δεν είναι ελληνικό, αλλά συστημικό, και ότι η επιμονή της Γερμανίας σε μονοσήμαντες αντιπληθωριστικές πολιτικές μπορεί να εμβαθύνει την κρίση και να αυξήσει τις συγκρούσεις υπονομεύοντας τη μακροημέρευση του ευρώ.¹⁹ Διαπρεπείς οικονομολόγοι, όπως ο Joseph Stiglitz, στηλιτεύουν τα εκκολαπτόμενα προγράμματα λιτότητας στην Ευρώπη ως επακόλουθο των επιταγών της γερμανικής εμμονής με τα ελλείμματα:

«Ακολουθώντας τους κανόνες του παιγνιδιού, η Ισπανία θα πρέπει εφεξής να μειώσει τις δαπάνες της, πράγμα που αναμφίβολα θα προξενήσει και νέα αύξηση των ποσοστών ανεργίας της. Με την οικονομία της να επιβραδύνεται, η βελτίωση της οικονομικής της κατάστασης μπορεί να μείνει η ελάχιστη. Η Ισπανία ενδέχεται να παγιδευτεί σε εκείνον τον γύρο του θανάτου που είχε εισέλθει η Αργεντινή πριν μόλις μία δεκαετία. Και ήταν μόνον όταν η Αργεντινή κατάργησε την ισοτιμία της με το δολάριο που κατάφερε να ξαναρχίσει να αναπτύσσεται και να μειώνει το χρέος της».²⁰

Αν δεν αντιδράσουν οι χώρες της ΟΝΕ δημιουργώντας ένα συμμετρικά εξισορροπητικό μηχανισμό, μπορεί οι ευρω-σκεπτικιστές να αποδειχθούν προφητικοί και το ευρώ να καταλήξει να έχει την τύχη του συστήματος του Bretton-Woods: την κατάρρευση.²¹

¹⁹ Όταν γράφονταν οι γραμμές αυτές (Δεκέμβριος 2010), η Ιρλανδία είχε ακολουθήσει την Ελλάδα στον μηχανισμό στήριξης, και υπήρχε διάχυτος ο φόβος ότι οι χώρες της Ιβηρικής δεν θα αργούσαν να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο. Το ίδιο χρονικό διάστημα αναπτύχθηκε διχογνωμία για την ανάγκη έκδοσης ευρω-ομολόγων (e-bonds) για τη διαχείριση του δημόσιου χρέους, με την περιφέρεια να το υποστηρίζει και το κέντρο (Γερμανία/Γαλλία) να αντιδρούν.

²⁰ Στίγκλιτς: «Τα μέτρα λιτότητας απειλούν το ευρώ και την Ισπανία», εδάφιο από το νέο του βιβλίο *Ο Θρίαμβος της Απληστίας*, ηλεκτρονική έκδοση enet.gr, 3 Οκτωβρίου, 2010 (www.enet.gr/)

²¹ Τελευταία αυξάνονται οι αναλύσεις που αναδεικνύουν τους κινδύνους που εγκυμονούν για το ευρώ οι βαθιές διαφοροποιήσεις, ανισορροπίες και το χάσμα ανταγωνιστικότητας Βορρά-Νότου που οδηγούν σε επίμονες μακροχρόνιες αποπληθωριστικές πολιτικές στις ελλειμματικές χώρες. Βλέπε Steven Erlanger, *ibid.*

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Λαπαβίτσας, Κ. et al. (2010), «2010, Κρίση ευρωζώνης: Φτώχεια του Δυνατού, Πτώχευση του Αδύνατου», Αθήνα: Εκδόσεις Νόβολι.
- London, F. (2010), «Δεν Είναι η Ελλάδα που Πρέπει να Αποπεμφθεί, η Γερμανία Είναι». *Le Monde Diplomatique*, Ελληνική Έκδοση, No. 635, 25 Απριλίου, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία.
- Μουζέλης, Ν. (2010), «Υπάρχει Μέλλον αν Εκμεταλλευτούμε την Κρίση», *Νέες Εποχές, Το Βήμα*, 16 Μαΐου.
- Μαργιόλης, Κ. (2010), «Κάνε Μπίζνες, Όχι... Πόλεμο», *Ανάπτυξη, Το Βήμα*, 25 Ιουλίου.

Ξενόγλωσση

- Baldwin, R. et al. (2005), "Trade Effects of the Euro: Evidence from Sectoral Data", ECB Working Paper, No. 446.
- Behrens, K. (2010), "Greek Deficits and German Surpluses: Two Sides of the Same Euro", AICGS Advisor, February 4.
- Costabile, L. (2007), "Current Global Imbalances and the Keynes Plan", Political Economy Research Institute, Working Paper Series, No. 156.
- de Nardis, S. et al. (2008), "The Euro's Effects on Trade in a Dynamic Setting" *European Journal of Comparative Economics*: 5(1).
- Fernandes, A. (2006), "Trade Dynamics and the Euro Effects: Sector and Country Estimates", mimeo.
- Fidrmuc, J. (2004), "The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria, Intra-industry Trade, and EMU Enlargement", *Contemporary Economic Policy*, Western Economic Association International, vol. 22(1), pp. 1-12.
- Flam, H. and H. Nordstrom (2003), "Trade Volume Effects of the Euro: Aggregate And Sector Estimates", Institute for International Economic Studies. Mimeo.
- Flam, H. and H. Nordstrom (2005), "Euro Effects on the Intensive and Extensive Margins of Trade". Institute for International Economic Studies. Mimeo.
- Flassbeck, H. (2010), "The Greek Tragedy and the European Crisis Made in Germany", International Development Economics Associates, March 12.
- Gkagka, A. and G. Zarotiadis (2009), "Growth and EU Trade Relations: A Case Study", 19th International Conference Working Paper.
- Micco, A. et al. (2003), "The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from EMU", *Economic Policy* 18(37), pp. 317-356.
- Mundell, R. (1961), "A Theory of Optimum Currency Areas", *American Economic Review*, November, pp. 509-517.
- Nickel, C. and I. Vansteenkiste (2008), "Fiscal Policies, the Current Account and Ricardian Equivalence", European Central Bank, Working Paper Series, No. 935.
- Pantsios, A. (2007), "Trade and Conflict: the Dyad of Greece and Turkey", *The Economics of Peace and Security Journal*, Vol. 2, No. 2, pp. 80-87.
- Piffaretti, N. (2009), "Reshaping the International Monetary Architecture: Lessons from Keynes' Plan", The World Bank, Policy Research Working Paper, No. 5034.
- Polachek, S. W. (1980), "Conflict and Trade", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 24, pp. 55-78.
- Rose, A. (2000), "One Money, One Market: Estimating the Effect of Common Currencies on Trade", *Economic Policy* 15(30), pp. 7-46.
- Rossi, S. (2007), "The Monetary-Policy Relevance of the International Settlement Institution: The Keynes' Plan 60 Years Later" In A. Giacomina and M. C. Marcuzzo (eds), *Money and Markets: A Doctrinal Approach*. London and New York: Routledge.

Παράρτημα

Στοιχεία διμερούς εμπορίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 1											
Διμερές εμπόριο Ελλάδας με χώρες ευρωζώνης	1999	2000	Διαφορά %	2001	Διαφορά %	2002	Διαφορά %	2003	Διαφορά %	2004	Διαφορά %
Αξία εισαγωγών σε εκ. ευρώ	16.543,5	18.775,1	13,49%	19.647,8	4,65%	20.109,5	2,35%	21.423,5	6,53%	23.721,5	10,73%
Αποπληθωρισμένη αξία εισαγωγών	13.416,8	15.577,7	16,11%	16.863,7	8,26%	17.927,6	6,31%	19.795,3	10,42%	22.606,6	14,20%
Αξία εξαγωγών σε εκ. ευρώ	4.855,2	5.168,2	6,45%	5.589,9	8,16%	5.409,3	-3,23%	6.009,9	11,10%	5.814,4	-3,25%
Αποπληθωρισμένη αξία εξαγωγών	3.937,6	4.288,0	8,90%	4.797,8	11,89%	4.822,3	0,51%	5.553,2	15,16%	5.541,1	-0,22%
Άθροισμα εισαγωγών + εξαγωγών	21.398,7	23.943,2	11,89%	25.237,7	5,41%	25.518,7	1,11%	27.433,5	7,50%	29.535,9	7,66%
Αποπληθωρισμένο άθροισμα	17.354,4	19.865,7	14,47%	21.661,5	9,04%	22.750,0	5,02%	25.348,5	11,42%	28.147,7	11,04%
Διαφορά εξαγωγών - εισαγωγών	-11.688,31	-13.606,94	16,41%	-14.057,96	3,31%	-14.700,24	4,57%	-15.413,60	4,85%	-17.907,18	16,18%
Αποπληθωρισμένη διαφορά	-9.479,22	-11.289,68	19,10%	-12.065,95	6,88%	-13.105,26	8,61%	-14.242,17	8,68%	-17.065,54	19,82%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2											
Διμερές εμπόριο Ελλάδας με χώρες ΕΕ	1999	2000	Διαφορά %	2001	Διαφορά %	2002	Διαφορά %	2003	Διαφορά %	2004	Διαφορά %
Αξία εισαγωγών σε εκ. ευρώ	20.052,59	23.525,8	17,32%	22.592,8	-3,97%	18.594,3	-17,70%	23.065,1	24,04%	25.517,6	10,63%
Αποπληθωρισμένη αξία εισαγωγών	16.262,65	19.519,3	20,03%	19.391,4	-0,66%	16.576,8	-14,51%	21.312,2	28,57%	24.318,2	14,10%
Αξία εξαγωγών σε εκ. ευρώ	6.905,9	7.885,5	14,18%	8.067,5	2,31%	6.698,8	-16,97%	7.679,7	14,64%	7.902,4	2,90%
Αποπληθωρισμένη αξία εξαγωγών	5.600,7	6.542,6	16,82%	6.924,4	5,84%	5.972,0	-13,75%	7.096,1	18,82%	7.531,0	6,13%
Άθροισμα εισαγωγών + εξαγωγών	26.958,5	31.411,3	16,52%	30.660,3	-2,39%	25.293,2	-17,51%	30.744,9	21,55%	33.420,0	8,70%
Αποπληθωρισμένο άθροισμα	21.863,4	26.061,9	19,20%	26.315,8	0,97%	22.548,8	-14,31%	28.408,2	25,99%	31.849,2	12,11%
Διαφορά εξαγωγών - εισαγωγών	-13.146,67	-15.640,30	18,97%	-14.525,28	-7,13%	-11.895,49	-18,10%	-15.385,43	29,34%	-17.615,13	14,49%
Αποπληθωρισμένη διαφορά	-10.661,95	-12.976,76	21,71%	-12.467,05	-3,93%	-10.604,83	-14,94%	-14.216,14	34,05%	-16.787,22	18,09%

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 (συνέχεια)

2005	Διαφορά %	2006	Διαφορά %	2007	Διαφορά %	2008	Διαφορά %	2009	Διαφορά %	Διαφορά % 2008-1999	Διαφορά % 2009-1999
22.926,5	-3,35%	25.108,8	9,52%	28.693,6	14,28%	29.732,4	3,62%	24.241,3	-18,47%	79,7%	46,5%
22.566,6	-0,18%	25.555,7	13,25%	30.099,6	17,78%	32.393,4	7,62%	27.075,1	-16,42%	141,4%	101,8%
6.191,1	6,48%	7.619,7	23,07%	7.962,7	4,50%	7.688,1	-3,45%	6.473,0	-15,80%	58,3%	33,3%
6.093,9	9,98%	7.755,3	27,26%	8.352,8	7,70%	8.376,2	0,28%	7.229,7	-13,69%	112,7%	83,6%
29.117,6	-1,42%	32.728,5	12,40%	36.656,3	12,00%	37.420,5	2,08%	30.714,4	-17,92%	74,9%	43,5%
28.660,5	1,82%	33.311,0	16,23%	38.452,5	15,43%	40.769,6	6,03%	34.304,9	-15,86%	134,9%	97,7%
-16.735,38	-6,54%	-17.489,12	4,50%	-20.730,97	18,54%	-22.044,29	6,34%	-17.768,29	-19,40%	88,6%	52,0%
-16.472,63	-3,47%	-17.800,43	8,06%	-21.746,79	22,17%	-24.017,25	10,44%	-19.845,40	-17,37%	153,4%	109,4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

2005	Διαφορά %	2006	Διαφορά %	2007	Διαφορά %	2008	Διαφορά %	2009	Διαφορά %	Διαφορά % 2008-1999	Διαφορά % 2009-1999
25.484,4	-0,13%	29.014,5	13,85%	32.177,7	10,90%	34.266,3	6,49%	27.577,2	-19,52%	70,9%	37,5%
25.084,3	3,15%	29.530,9	17,73%	33.754,4	14,30%	37.333,1	10,60%	30.801,0	-17,50%	129,6%	89,4%
8.586,3	8,65%	10.558,2	22,97%	11.181,9	5,91%	11.703,0	4,66%	9.010,9	-23,00%	69,5%	30,5%
8.451,5	12,22%	10.746,1	27,15%	11.729,8	9,15%	12.750,4	8,70%	10.064,3	-21,07%	127,7%	79,7%
34.070,7	1,95%	39.572,6	16,15%	43.359,6	9,57%	45.969,3	6,02%	36.588,1	-20,41%	70,5%	35,7%
33.535,8	5,30%	40.277,0	20,10%	45.484,2	12,93%	50.083,5	10,11%	40.865,2	-18,41%	129,1%	86,9%
-16.898,13	-4,07%	-18.456,30	9,22%	-20.995,83	13,76%	-22.563,26	7,47%	-18.566,32	-17,71%	71,6%	41,2%
-16.632,83	-0,92%	-18.784,82	12,94%	-22.024,63	17,25%	-24.582,67	11,61%	-20.736,72	-15,64%	130,6%	94,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Διμερές εμπόριο Ελλάδας με Γερμανία	1999	2000	Διαφορά %	2001	Διαφορά %	2002	Διαφορά %	2003	Διαφορά %	2004	Διαφορά %
Αξία εισαγωγών σε εκ. ευρώ	4.433,0	5.146,6	16,10%	4.995,3	-2,94%	4.028,6	-19,35%	4.998,8	24,08%	5.656,8	13,16%
Αποπληθωρισμένη αξία εισαγωγών	3.595,14	4.270,2	18,78%	4.287,4	0,40%	3.591,5	-16,23%	4.618,9	28,61%	5.390,9	16,72%
Αξία εξαγωγών σε εκ. ευρώ	1.716,6	1.735,5	1,10%	1.660,0	-4,35%	1.141,8	-31,22%	1.552,8	35,99%	1.610,7	3,73%
Αποπληθωρισμένη αξία εξαγωγών	1.392,2	1.440,0	3,43%	1.424,8	-1,06%	1.017,9	-28,55%	1.434,8	40,95%	1.535,0	6,99%
Άθροισμα εισαγωγών + εξαγωγών	6.149,6	6.882,2	11,91%	6.655,3	-3,30%	5.170,4	-22,31%	6.551,5	26,71%	7.267,5	10,93%
Αποπληθωρισμένο άθροισμα	4.987,3	5.710,1	14,49%	5.712,2	0,04%	4.609,4	-19,31%	6.053,6	31,33%	6.925,9	14,41%
Διαφορά εξαγωγών - εισαγωγών	-2.716,35	-3.411,11	25,58%	-3.335,30	-2,22%	-2.886,77	-13,45%	-3.445,99	19,37%	-4.046,06	17,41%
Αποπληθωρισμένη διαφορά	-2.202,96	-2.830,20	28,47%	-2.862,69	1,15%	-2.573,56	-10,10%	-3.184,09	23,72%	-3.855,90	21,10%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Διμερές εμπόριο Ελλάδας με Γαλλία	1999	2000	Διαφορά %	2001	Διαφορά %	2002	Διαφορά %	2003	Διαφορά %	2004	Διαφορά %
Αξία εισαγωγών σε εκ. ευρώ	2.539,9	2.726,3	7,34%	2.523,9	-7,43%	1.878,7	-25,56%	2.656,2	41,39%	2.711,1	2,07%
Αποπληθωρισμένη αξία εισαγωγών	2.059,8	2.262,0	9,82%	2.166,2	-4,24%	1.674,9	-22,68%	2.454,4	46,54%	2.583,7	5,27%
Αξία εξαγωγών σε εκ. ευρώ	448,1	490,5	9,46%	499,9	1,91%	390,8	-21,81%	514,0	31,50%	519,2	1,02%
Αποπληθωρισμένη αξία εξαγωγών	363,4	407,0	11,98%	429,1	5,42%	348,4	-18,79%	474,9	36,30%	494,8	4,19%
Άθροισμα εισαγωγών + εξαγωγών	2.988,0	3.216,9	7,66%	3.023,8	-6,00%	2.269,5	-24,94%	3.170,2	39,69%	3.230,3	1,90%
Αποπληθωρισμένο άθροισμα	2.423,3	2.669,0	10,14%	2.595,3	-2,76%	2.023,3	-22,04%	2.929,3	44,78%	3.078,5	5,09%
Διαφορά εξαγωγών - εισαγωγών	-2.091,72	-2.235,80	6,89%	-2.023,98	-9,47%	-1.487,85	-26,49%	-2.142,27	43,98%	-2.191,92	2,32%
Αποπληθωρισμένη διαφορά	-1.696,38	-1.855,04	9,35%	-1.737,18	-6,35%	-1.326,42	-23,65%	-1.979,46	49,23%	-2.088,90	5,53%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 (συνέχεια)

2005	Διαφορά %	2006	Διαφορά %	2007	Διαφορά %	2008	Διαφορά %	2009	Διαφορά %	Διαφορά % 2008-1999	Διαφορά % 2009-1999
5.615,9	-0,72%	6.360,2	13,25%	7.146,8	12,37%	7.428,7	3,94%	5.873,7	-20,93%	67,6%	32,5%
5.527,7	2,54%	6.473,4	17,11%	7.497,0	15,81%	8.093,6	7,96%	6.560,3	-18,94%	125,1%	82,5%
1.722,6	6,95%	1.874,6	8,82%	1.984,4	5,86%	1.913,3	-3,58%	1.596,6	-16,55%	11,5%	-7,0%
1.695,6	10,46%	1.908,0	12,53%	2.081,6	9,10%	2.084,5	0,14%	1.783,2	-14,45%	49,7%	28,1%
7.338,5	0,98%	8.234,8	12,21%	9.131,2	10,89%	9.342,0	2,31%	7.470,3	-20,04%	51,9%	21,5%
7.223,3	4,29%	8.381,3	16,03%	9.578,6	14,28%	10.178,1	6,26%	8.343,5	-18,02%	104,1%	67,3%
-3.893,28	-3,78%	-4.485,58	15,21%	-5.162,42	15,09%	-5.515,44	6,84%	-4.277,11	-22,45%	103,0%	57,5%
-3.832,16	-0,62%	-4.565,42	19,13%	-5.415,38	18,62%	-6.009,07	10,96%	-4.777,10	-20,50%	172,8%	116,8%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 (συνέχεια)

2005	Διαφορά %	2006	Διαφορά %	2007	Διαφορά %	2008	Διαφορά %	2009	Διαφορά %	Διαφορά % 2008-1999	Διαφορά % 2009-1999
2.506,5	-7,55%	3.013,2	20,22%	3.094,4	2,70%	3.198,7	3,37%	2.611,6	-18,36%	25,9%	2,8%
2.467,1	-4,51%	3.066,9	24,31%	3.246,1	5,84%	3.485,0	7,36%	2.916,9	-16,30%	69,2%	41,6%
577,8	11,29%	721,8	24,92%	719,3	-0,35%	685,4	-4,71%	538,5	-21,44%	52,9%	20,2%
568,8	14,95%	734,7	29,17%	754,5	2,70%	746,7	-1,03%	601,4	-19,46%	105,5%	65,5%
3.084,3	-4,52%	3.735,1	21,10%	3.813,7	2,11%	3.884,1	1,84%	3.150,0	-18,90%	30,0%	5,4%
3.035,9	-1,38%	3.801,6	25,22%	4.000,6	5,24%	4.231,7	5,78%	3.518,3	-16,86%	74,6%	45,2%
-1.928,61	-12,01%	-2.291,39	18,81%	-2.375,16	3,66%	-2.513,31	5,82%	-2.073,11	-17,51%	20,2%	-0,9%
-1.898,33	-9,12%	-2.332,18	22,85%	-2.491,54	6,83%	-2.738,25	9,90%	-2.315,46	-15,44%	61,4%	36,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Διμερές εμπόριο Ελλάδας με Κάτω Χώρες	1999	2000	Διαφορά %	2001	Διαφορά %	2002	Διαφορά %	2003	Διαφορά %	2004	Διαφορά %
Αξία εισαγωγών σε εκ. ευρώ	1.845,8	2.198,8	19,13%	2.130,4	-3,11%	1.844,4	-13,42%	2.096,9	13,69%	2.361,5	12,62%
Αποπληθωρισμένη αξία εισαγωγών	1.496,9	1.824,3	21,87%	1.828,5	0,23%	1.843,5	0,82%	1.937,5	5,10%	2.250,5	16,15%
Αξία εξαγωγών σε εκ. ευρώ	313,9	347,1	10,57%	343,6	-1,01%	258,5	-24,76%	315,8	22,14%	329,1	4,22%
Αποπληθωρισμένη αξία εξαγωγών	254,6	288,0	13,12%	294,9	2,40%	230,5	-21,85%	291,8	26,59%	313,6	7,49%
Άθροισμα εισαγωγών + εξαγωγών	2.159,7	2.545,9	17,88%	2.474,0	-2,82%	2.103,0	-15,00%	2.412,6	14,73%	2.690,6	11,52%
Αποπληθωρισμένο άθροισμα	1.751,5	2.112,3	20,60%	2.123,5	0,53%	2.074,0	-2,33%	2.229,3	7,49%	2.564,1	15,02%
Διαφορά εξαγωγών - εισαγωγών	-1.531,85	-1.851,68	20,88%	-1.786,82	-3,50%	-1.585,91	-11,24%	-1.781,12	12,31%	-2.032,39	14,11%
Αποπληθωρισμένη διαφορά	-1.242,33	-1.536,34	23,67%	-1.533,63	-0,18%	-1.613,07	5,18%	-1.645,75	2,03%	-1.936,87	17,69%

Οι 16 χώρες που αποτελούν την ευρωζώνη με κοινό νόμισμα το ευρώ είναι οι: Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία και Ισπανία.

Οι 27 χώρες που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πλέον των 16 χωρών της ευρωζώνης οι: Βουλγαρία, Δανία, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σουηδία και Τσεχία και οι οικονομικές συναλλαγές πραγματοποιούνται με τα εθνικά τους νομίσματα.

Τα πρωτογενή στοιχεία του 1999, 2000 και 2001 είναι σε εκατομμύρια δραχμές και έχουν προσαρμοσθεί σε ευρώ με τις εξής ιστοιμίες 1999: 1 ευρώ = 325,757 δρχ., 2000: 1 ευρώ = 336,640 δρχ. και 2001: 1 ευρώ = 340,750 δρχ. Από 1.1.2002 οι συναλλαγές γίνονται σε ευρώ με σταθερή ιστοιμία 1 ευρώ = 340,75 δρχ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 (συνέχεια)

2005	Διαφορά %	2006	Διαφορά %	2007	Διαφορά %	2008	Διαφορά %	2009	Διαφορά %	Διαφορά % 2008-1999	Διαφορά % 2009-1999
2.410,6	2,08%	2.307,3	-4,28%	2.778,4	20,42%	2.997,8	7,90%	2.575,7	-14,08%	62,4%	39,5%
2.372,7	5,43%	2.348,3	-1,03%	2.914,6	24,11%	3.266,1	12,06%	2.876,8	-11,92%	118,2%	92,2%
331,5	0,73%	359,5	8,45%	347,2	-3,43%	423,2	21,91%	372,6	-11,96%	34,8%	18,7%
326,3	4,04%	365,9	12,14%	364,2	-0,47%	461,1	26,62%	416,2	-9,74%	81,1%	63,5%
2.742,0	1,91%	2.666,8	-2,75%	3.125,6	17,21%	3.421,0	9,45%	2.948,3	-13,82%	58,4%	36,5%
2.699,0	5,26%	2.714,2	0,56%	3.278,7	20,80%	3.727,2	13,68%	3.293,0	-11,65%	112,8%	88,0%
-2.079,06	2,30%	-1.947,76	-6,32%	-2.431,24	24,82%	-2.574,56	5,89%	-2.203,09	-14,43%	68,1%	43,8%
-2.046,42	5,66%	-1.982,43	-3,13%	-2.550,37	28,65%	-2.804,98	9,98%	-2.460,63	-12,28%	125,8%	98,1%

Αν και τα στοιχεία του 2009 δεν έχουν οριστικοποιηθεί, παρατηρείται μία μεγάλη αρνητική ποσοστιαία απόκλιση σε σύγκριση με τα στοιχεία του 2008 που αποδίδεται στην ήδη υπαρκτή οικονομική ύφεση-κρίση που πιθανότατα θα έχει επιταθεί το 2010.

Ο αποπληθωρισμός πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τον μέσο ετήσιο εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή της Ελλάδας, όπου ως βάση πάρθηκε ο 12ος μήνας του 2005 που ισούται με 100.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΕΤΗ	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΠΟΠΛΗΘΩΡΙΣΤΗΣ	0,811	0,8297	0,8583	0,8915	0,924	0,953	0,9843	1,0178	1,049	1,0895	1,1169

